

... Се враќаме назад со возот од Брно до Белград, а потоа треба да го фатиме ноќниот од Белград за Скопје. Си резервиравме места, а за следниот – кревети бидејќи за седење се беше полно. Во вагонот се чувствувам како веќе да сум во нашата кутра мала земјичка – тежок мирис на железо, завеси полни прашина, измастени седишта, преполни корпи за отпадоци привлечни само за мувите, за’рѓани прозорци кои не се отвораат – ова мора да е возот што оди Скопје – Битола... Полека но сигурно температурата расте, станува тешко да се диши покрај многуте туѓи здивови, станува тешко да се стане од седиштето бидејќи облеката ти се залепила за него од потта... Звучи малце непријатно? Вулгарно? Ако ви се лоши немојте ни да помислите да влезете во „тоалетот“... Знам дека ќе издржиме, ама 12-те часа пат во претесното купе ги чувствувааш се подолги и помачни... а потоа следуваат уште 12 уште подолги часа во уште подолгата ноќ... Само нека се раздени – воздивнувааш – знаеш дека тука некаде ќе биде и Скопје...

... Зошто почнав со најмачниот дел од патувањето? Затоа што убавите нешта тешко се опишуваат. Како да објаснам дека луѓето во Европа се културни? Дека никој не се турка и сите се стрпливи и воспитани? Дека ништо и никој не доцни? Дека не се топли, но се љубезни? Дека никој не води сметка за туѓите животи, бидејќи секој се грижи за својот?...

Навистина не знам ни како да го објаснам чувството посредно да се сретнеш со Рембрант, Рафаел, Бош, Дали, Ван Гог, Магрит, Пикасо, Моне, Ернст, Миро, Делавоа, Кало, Ривиера, Кандински, Кле, Ворхол... се ежам само што ќе се сетам дека стоев на 5цм од платната на кои овие смртници оставајќи дел од себеси, станале бесмртни...

Ако не сакате модерна уметност, можете да се послужите со некоја од старите цивилизации: римска? грчка? египетска? персиска? Вавилон? Берлин го има светот во мало, и сегашен и минат и „пред-минат“, а во исто време создава и уметност за иднината. Иако до пред дваесет години Берлин го имаше ѕидот за физички да ја оддели Западна од Источна Германија (каква лудост!), многу години пред тој ѕид да биде изграден, Германците успеале да го откопаат Вавилон и да си го донесат неговиот ѕид заедно со портата на божицата на плодноста - Иштар дома! Овие мазни тули со индиго боја – не знам во колкав број - се носени една по една и се совршено наредени, а реконструиран е околу 30 метри од ѕидот (висок 14 метри), а кој бил долг 250 метри и на кој со мозаик и релјеф биле насликани 120 лава – заштитници на градот! Намената на двата ѕида – Берлинскиот и овој од 5 век п.н.е била иста – заштита – дали од својот народ или од некој туѓ – непријателски, било помалку важно...

Навистина не знам за што да пишувам... размислувајќи, мозокот ми е преплавен од слики и доживувања кои многу тешко ми оди да ги преточам во зборови... Мислам дека личното искуство е најважно и залудно јас се мачам да опишам или објаснам било што – кога секој различно ќе ги доживее и Амстердам, и Виена, и Прага, и Ротердам, и Келн, и Дизелдорф, и Берлин и малите места како Метман и Брно... Секој град си има своја

убавина и секој си носи различна леснотија на постоење – некој сака мало и мирно, некој сака големо и бучно, некој сака високо и модерно, некој сака приземјено и питомо... Да не се лажеме – совршено не постои – но добро е да се знае дека МОЖЕ да се биде блиску до совршено. Дека нештата може да функционираат, дека законите може да се почитуваат, дека постоењето ОПЦИИ во животот е возможно, дека самостојното и слободно донесување одлуки е НОРМАЛНО, дека почитувањето на другиот пред се заради неговата другост/различност е задолжително, дека правото на избор НЕ Е наметнување ставови...

Ако малку понетврдоглаво ги согледаме предностите од ваквиот начин на однесување – можеме да промениме многу работи во позитивна насока. На дебатата во Берлин, една студентка од БиХ праша колку треба нејзиниот народ да се откаже од своите навикни, за да влезе во Европската Унија. Мене и тогаш и сега прашањето ми звучи глупаво. Се надевам дека по турата низ Европа сфатила дека прашањето и било глупаво. Ако не сфатила – жал ми е што залудно го потрошила патувањето. Мислам дека нивото на свест е клучно кај секого поединечно, за да се крене и општото ниво на свест. Понекогаш и не се работи за нивото на свест, тука за гордост – како во горниот случај со девојката. Ако не сме спремни да си ги признаеме слабите страни, нема да можеме да преминеме на нивно зајакнување, а секогаш ќе имаме оправдување дека така сме навикнати и ќе се гордееме со сопствените навикни како со национално обележје. Мене, искрено, воопшто не ми беше тешко да се навикнам на чистите улици, на искосените тревници, на организираниот хаос во сообраќајот, на точноста на јавниот и регионалниот превоз, на црвеното светло на семафорот, на предноста на пешачкиот премин... Мораме да разбереме дека редот ги поедноставува работите, а не не прави помалку Македонци. Ако сакаме да не препознаваат по нешто – не мора по хаосот, имаме многу други работи за кои Европа може само да сонува и да завидува. Можеби звучам контрадикторно, од една страна зборувајќи за нашите недостатоци и предностите на европските земји, а од друга страна тврдејќи дека поседуваме многу поголеми вредности. И двата факти се точни според мене. Разликата е во тоа што ние не знаеме како да се однесуваме со сопствените вредности, а тие премногу добро и организирано го прават тоа. Треба да бидеме паметни и да ги искористиме на правилен начин. Не можете ни да замислите од што се прави атракција во големите градови...

Мислам дека не кажав се, но ќе оставам нешто за секој (се надевам секој) да види сам и нешто да научи и дознае. Никогаш не е доцна за да ги направиме нештата подобри, и сакам да верувам дека секогаш има начин. Не сакам да бидам песимист, ама секогаш кога сакам да бидам оптимист ми текнува на враќањето за Скопје, на возот, на мирисот, на чувството дека неподносливо нема крај...